

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

מסמך עקרונות לסיקור מקרי תקיפה מינית

תא העיתונאיות

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית

פברואר 2014

מסמך זה נולד מתוך ההבנה שלסיקור החדשותי תפקיד חשוב בדרך שבה מעצב הקהל את עמדותיו וידיעותיו על מקרי תקיפה מינית בכלל ועל נפגעי/הם/ן בפרט. העקרונות המופיעים בו אינם מהווים חלופה לחקיקה ולתקנות הקיימות ואינם מבקשים להגביל את חופש העתונות וחופש הביטוי. מטרתם לתת כלים שימושיים למסקרים/ות בעבודתם/ן, מתוך הבנה שעבירות מין דורשות רגישות עיתונאית הנובעת מידע ומהבנת הסיטואציה המורכבת של נפגעי/ות עבירה.

אופן הסיקור

1. שימוש מדויק במושגים משפטיים ופסיכולוגיים:

- יש לעשות אבחנה ברורה בין הטרדה מינית לבין תקיפה מינית: בעוד שהטרדה מינית מתייחסת להערות מילוליות בלבד, תקיפה מינית כוללת גם פגיעה בגוף (מעשה מגונה/ מעשה סדום/אונס).
- יש להשתמש באופן מדויק במונח פדופיל – לא כל תוקף ילדים הוא בהכרח פדופיל. פדופיליה היא הפרעה פסיכיאטרית בעלת קריטריונים מובחנים.
- יש להמנע מהגדרתה של תקיפה מינית במושגים המקנים לה דימוי של יחסים הרפתקניים או רומנטיקה חריגה, כגון: "קיים יחסי מין עם בת 14" או "רומן אסור עם קטינה". החוק מגדיר זאת כ"בעילה אסורה בהסכמה" ואם המותקף/ת מתחת לגיל ההסכמה מדובר באונס. במקרים אלו עדיף להצמד להגדרה כפי שקבע אותה החוק, לפחות בכותרת של הדברים.
- לאחר הרשעה בתקיפה מינית יש להפסיק לכנות את הנפגעת "מתלוננת", משום שתלוננת/ה אינה עוד תלויה ועומדת. לאחר הרשעה מדובר ב"נפגעת" או "נאנסת" (בהתאם לסוג העבירה).
- בראיונות עם בגירים/ות המעורבים/ות בעבירות מין: ראוי להיעזר עד כמה שניתן בגורם טיפולי, רצוי כזה הנמצא בקשר ישיר עם הקורבן/התוקף, לפני קיום הראיונות ולאחריהם ולהשמע להנחיותיו. גורם טיפולי לעניין זה אינו עו"ד, אלא פסיכולוג/ית, עו"ס או נציגת מרכז סיוע.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

2. הימנעות מתיאורים פורנוגרפיים

ריבוי תיאורים ציוריים ופרטניים של התקיפה המינית מוסיפים אלמנטים של גירוי לעבירה ומאלצים את הקורבן לעבור חדירה פולשנית נוספת. במקום לומר "נגע באיבר מינה, אח"כ בחזה ואח"כ ביצע בעצמו מעשים מגונים עד שבא על סיפוקו" אפשר לומר "נגע בגופה ללא הסכמתה בזמן שביצע מעשים מגונים".

3. הימנעות מהנצחת סטריאוטיפים

- הדגשת מוצא אתני או דתי של מבצע העבירה מעוררים את הרושם השגוי לפיו עבירות מין נפוצות יותר בקרב קבוצות אוכלוסיה מסויימות. לכן, כדאי להשתמש במאפיינים אלה רק כשהם הכרחיים.
- אונס המבוצע בזונה הוא אונס לכל דבר. לא מדובר במקרה של "לקוח שלא שילם".

4. הימנעות מרמיזה על אשמת הקורבן באונס

- מחקרים רבים מצאו שאין בהתנהגות הקורבן עידוד למעשה אונס: לא בסוג הלבוש, לא בכמות האלכוהול בדמו/ה ולא במקום שבו הסתובבה/ה או בשעות שבהן אירעה התקיפה. אכן, סיטואציות מסויימות מקלות על התוקף לנצל את מצבו של הקורבן, אולם ראוי להדגיש במקרה כזה את אחריות התוקף. כך, במקום לומר: "נאנסה לאחר ששתתה לשוכרה בבר" ניתן לומר: "ניצל את שכרותה כדי לאנוס".

5. הימנעות ממושגים המצדיקים אלימות כלפי נשים:

- ביטויים כגון: "על רקע כבוד המשפחה" או "על רקע רומנטי" מהווים הצדקה תרבותית או רגשית לפגיעה אלימה. ניתן לומר: "פגע בה כי לטענתו פגעה בכבוד המשפחה" או "פגע בה מתוך קנאה".

6. הבהרה האם הפגיעה שכיחה או יחודית:

כיום מסוקרות בעיקר הפגיעות העונות על הגדרת "האנס מבין השיחים", עבירות אונס בהן אין יחסים מורכבים בין הנפגע לפוגע. עם זאת, רובן המכריע של עבירות המין מתרחשות בין מכרים, בתוך המשפחה או במסגרת של יחסי מרות, קרי: כשיש היכרות ואף מערכת יחסים לכאורה קרובה בין הקורבן לפוגע. יש להבהיר נתון זה בסיקור. כמו כן, ראוי להדגיש בסיקור גם את ההקשר הרחב שבו מתרחשות תקיפות מיניות וכן לתת לציבור מידע על האפשרויות השונות לפנות לסיוע, כגון פרסום מספרי טלפון של קווי חירום. כמו כן ראוי לספק מידע על האפשרות להתלונן גם מול גורמים מנהליים שהחוק מאפשר להם לטפל בבעיה (כגון ממונה על הטרדות מיניות במקום העבודה, יועצות בבתי ספר וכד') ולא רק מול המשטרה.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

תמונות

- תמונות האילוסטרציה כיום מדגישות את הנפגעת בסיטואציה ולא את הפוגע. ראוי להשתמש גם באילוסטרציות הממחישות את מחיר הפגיעה עבור התוקף: אזיקים על ידיו של עבריין ולא רק נערה משובללת בפינת חדר כשפניה מכסות את ידיה.
- המנעות משימוש בתמונות חצי פורנוגרפיות כתבה על נערות בזנות או על הפצת תמונות עירום בניגוד לחוק המלווה בתמונות של נערות במכנסונים קצרצרים או בתנוחות מפתות עלולה להעצים את הלגיטימיות של המעשה הלא חוקי באמצעות המחשתו שוב ושוב. במקום השימוש התכוף בהן, הביטוי הוויזואלי לסיפור יכול במקרים אלו לכלול אילוסטרציות של מבצעי העבירה או דימויים אחרים הקשורים לעבירה.

פרטיות

- מעבר לאיסור חשיפת הזהות ככתוב בחוק, צילום סביבתו/ה הקרובה של הקורבן, כגון בית הספר או מקום העבודה, או מתן פרטים אחרים על סביבה זו מספקים פרטים המסייעים לגלות בקלות רבה יותר את זהותו/ה.
- מארב לנפגעות סמוך לביתו/ה, מקום לימודיו/ה או מקום עבודתו/ה גורמים ל/ה למצוקה גדולה, מגבילים את חופש התנועה של הקורבן ועלולים לחשוף את זהותו/ה בפני סביבה שאיננה יודעת זאת. כך גם מעשי סיקור דומים הנעשים לבניו/ות משפחתו/ה.
- אין לצלם נפגעות ללא אישור/ה המפורש שלא בסמיכות לביהמ"ש. במקרה של צילום, אם לא הוסכם אחרת, על הטשטוש להיות מקסימאלי ולטשטש גם את גופו/ה של הקורבן ולא רק את פניו/ה או חלק מפניו/ה.

עבירות מין בקרב קטינים/ות

- אין ליצור קשר או לראיין קטין/ה שביצעו או שהיו קורבן לעבירת מין ללא אישור הגורם המטפל ואין להסתפק רק באישור המשמורן. גורם טיפולי יכול להיות נציג/ה של מרכז סיוע, פסיכולוגית או עובד/ת סוציאלית שנמצא/ת בקשר שוטף עם הקורבן או העבריין. עו"ד המייצג/ת את הקורבן או הפוגע אינו/ה גורם טיפולי.

קידום סיקור

- לא ראוי להבליט ראיון בלעדי עם קורבן או תוקף באמצעות משפטים המעודדים את הציבור לעבור על החוק ולחשוף את זהות הקורבן או להפר את פרטיות הקורבן בדרך אחרת, כגון: "מי היא המפורסמת שנאנסה ע"י כך וכך?".

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

מסמך עקרונות לעיסוק בתכני אלימות מינית בתוכניות עלילה, דרמה ומציאות

1. תעשיית הבידור והשיח הטלוויזיוני בפרט, מזמנים, מראשית ימיהם, עיסוק בנושאים של מין, מיניות ואודות היחסים שבין המינים. מטבע הדברים, תחום זה מייצר לא פעם מתח בין אופיו ה'בריאי' של תחום זה לבין תופעות שיש בהן מן הפסול.

2. למרבה הצער, סצינות של פגיעה ואלימות מינית הינן חלק מן התופעות הנראות כיום על המסך, כמו גם בחיים. מטרתו של קוד אתי זה היא ליצור תנאי מסגרת, שיש בהם כדי להבטיח את הצגתם של תכנים אלימים מבחינה מינית בטלוויזיה באופן מבוקר.

שילוב אקטיבי של מסרים כדי ליצור נורמות תרבותיות ראויות בתחום המין והמיניות

3. במישור העלילתי, מוצע בזאת לשלב בתכנים עלילתיים העוסקים באלימות מינית מסוגים שונים, מסרים שיש בהם כדי לסייע לנפגעים המצויים, למרבה הצער, בסיטואציות דומות במציאות, על מנת להתמודד עם מצבם. ברי גם, כי מן הרצוי הוא לשלב בתכניות אלה מסרים הנוגעים להתמודדותה של החברה הסובבת את הנפגע עם האירוע, על מנת ליצור נורמות תרבותיות ראויות יותר. מוצע לגבש 'סל מסרים' מוסכם, שיתחדש מעת לעת, ויהיה מושתת על ארבעת עקרונות היסוד הבאים:

- הסכמה חופשית – מן הראוי הוא כי יחסי מין 'בריאים' המוצגים בתכנים טלוויזיוניים יהיו מבוססים על רצון חופשי (ברוח ההגדרה החוקית, שלשונה 'הסכמה חופשית'), וכי המסר המועבר יהא של בירור אמיתי לרצון הפרטנר. ככל שיחסי המין המוצגים יחרגו ממסגרת זו, יש להציגה באופן שלילי מפורש.
- אי-אשמת הנפגעת – יש להבהיר במסרים המועברים כי נפגע אלימות מינית לעולם אינו אשם בפגיעה שנגרמה לו, וכי לא 'הביא זאת' על עצמו. יש להפריד בין שאלת האחריות לבין שאלת האשמה.
- אלימות מינית = אלימות – יש להבהיר במסרים המועברים כי אלימות מינית איננה צורה של מין כלל, אלא היא סוג נוסף של אלימות שהקשריה שליליים בלבד.
- הזכות לשתף במקרה של פגיעה – מוצע להעביר תכנים שיש בהם כדי לסייע בהתמודדות של נפגעים פוטנציאליים בסיטואציות דומות.

הכשרה של שחקנים ומשתתפים

4. עולם התוכן של פגיעה מינית הוא ייחודי ודורש היכרות עם המאפיינים הפסיכולוגיים של פגיעה ועם השלכותיה. לפיכך מוצע לאפשר לשחקנים או משתתפים בתוכניות המציגות פגיעה מינית הכשרה מתאימה אשר תסייע בידם מבחינה מקצועית, אם זה בהיכרות עם עולם התוכן של הדמות המוצגת ואם זה לצורך התמודדות נכונה עם ראיונות ושאלות שיעלו על הנושא בו מעורבת הדמות שגילמו.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

סל כלים לתכניות מציאות ותכנים אחרים שאינם נשלטים מראש על ידי גוף משדר

5. אלימות מינית 'מציאותית' - בתוכניות 'ריאליטי' או משדרים אחרים המשודרים בזמן אמת, מעוררת, מטבע הדברים, את עיקר המתח הנוגע לפסלותן של תופעות אלימות מינית הנראות על המסך. בהקשר זה, ככל שתכני האלימות המינית אינם נשלטים מראש על ידי הגוף המשדר, אזי יש להבטיח מראש תנאים מיטביים שתכליתם לצמצם תופעות אלה, ואת הפגיעה מהן – הן לנפגעים הישירים, והן לקהל הצופים.

עם זאת, חרף מאמצי המזעור, הרי שכלל שתופעות אלה יבואו בסופו של דבר לידי ביטוי על המסך, הרי שיש להבטיח כי השידור ילווה במעטפת עריכתית, שתציג מסרים ערכיים העולים מיסל המסרים שהוצג לעיל.

מוצע לקבוע מנגנון של שידור באיחור של 10-15 דקות ככל שמדובר בשידור חי, זאת על מנת לאפשר שהות להסרת תכנים פוגעניים. עוד מוצע בהקשר הזה, לקבוע מנגנון של "החשכת מסך" במקרה בו מתרחש אירוע אשר יש בו משום מסר פוגעני.

במקרה של התלבטות בנוגע לחשיפת פגיעה או שידור המערב פגיעה יש להתייעץ עם אנשי מקצוע טיפוליים.

בשל אופיו המיוחד והמורכב של ז'אנר תוכניות הריאליטי, ועל מנת למנוע מציאות של הטרדות מיניות בקרב משתתפי תוכניות ריאליטי מוצע להחתים כל משתתפת/ת בתוכניות ריאליטי על הסכם בו יתחייב/תתחייב להימנע מכל צעד אשר יש בו משום אלימות והטרדה מינית.

לעניין זה חשוב כי כל אחד מהמשתתפים יעבור הדרכה ו/או הסבר בנוגע לתכני האלימות המינית, לרבות כל התנהגות המהווה הטרדה מינית על פי חוק, וזאת טרם יוחתם על הסכם כאמור.

עוד מוצע להימנע מהטלת כל משימה במסגרות של תוכניות ריאליטי אשר יש בה משום ביטוי פורנוגרפי. משימה מסוג זה עלולה ליצור לחץ אשר יש בו כלשעצמו כדי להוות הטרדה מינית אסורה. למשל: משימה של פיסול על חזה ערום של אישה או כל משימה הדורשת מגע מיני או מגע באיברים מוצנעים.

אורחים ומשתתפי התוכניות השונות הם ציבור "עובדים" הנמצא במקום מוחלש ופגיע במערך יחסי הכוחות. מדובר במי שאינם חלק מובנה מן המערכת ועל כן ישנה חשיבות מיוחדת בהגנה על ציבור זה מפני כל ניצול לרעה של כוח, ובמיוחד בהקשר המיני. בשל מעמדו הפגיע של המשתתף, המוכן לעתים לעמוד בדרישות לא סבירות על מנת לקנות לו מקום בתוכנית, ישנו חשש מוגבר לניצול לרעה הדורש אחריות מיוחדת מצד החברה.

לפיכך, מוצע לכלול מנגנון יידוע על הזכויות השונות של המשתתפים. כמו כן, מוצע להגדיר כתובת אחראית אליה יוכלו המשתתפים והאורחים לפנות במקרה ויתעורר חשד לפגיעה כלשהי על רק מיני, וכן ליידע את כל האורחים והמשתתפים על קיומה של דמות כזו.

יש להימנע מכל הפעלה של לחץ כלשהו משיקולי רייטינג ו/או שיקולים אחרים שנועדו לעודד משתתפת/ת לחשוף מקרה של פגיעה על רקע מיני. מדובר בסכנה אמיתית ובנוק בלתי הפיך שעלול להיגרם למתלוננת ואף לעורר פגיעה בקרב צופים רבים שעברו פגיעה בעצמם. אנו יודעות לומר היום כי אחת מכל שלוש נשים בישראל עוברת פגיעה מינית במהלך חייה. אחת מארבע נאנסת. אחת משש עוברת גילוי עריות ואחד מכל שישה גברים צפוי להיפגע מינית במהלך חייו.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

מדובר אם כן בציבור גדול של נפגעות ונפגעים אשר יש לכלול הגנה מיוחדת עליהם, הן כצופים והן כמשתתפי תוכניות טלוויזיה.

יש להדגיש כי עידוד או הפעלת לחץ כלשהו לחשיפה שאינה מעובדת כמו גם לפגיעה באינטרס כלשהו של המתלוננים - אם זה באמצעות 'עידוד' לא לפנות למשטרה או לשתף אודות הפגיעה גורם מוסמך אחר - עשויה להוות נזק ממשי ואשר יש להימנע ממנו בכל מחיר. קיום יחסים אינטימיים, לרבות יחסים בהסכמה, בין זמניים ובין נמשכים, בין משתתף/ת או אורח/ת לבין איש/אשת צוות או הפקה בכל דרג שהוא וכל נושא משרה בחברה, מהווה ניגוד עניינים אשר יש בהם כדי ליצור אווירה בלתי הולמת ועלולה להוביל לניצול יחסי מרות. לפיכך, על איש צוות (כהגדרתו הרחבה) להימנע מכל קיום יחסים אינטימיים של משתתף/ת. במידה ונוצרו יחסים אינטימיים כאמור, על איש הצוות לדווח לממונה, כדי שזו תפעל לפירוק יחסי המרות ביניהם (אם בהעברה לצוות הפקה אחר/ לתפקיד שאינו כרוך ביחסי תלות ועוד), זאת מבלי לפגוע במלונן/נת.

"מחוץ למסך"

6. לא ניתן לנתק בין החובה ליצירת סביבת עבודה הולמת ונקייה מאלימות לבין התכנים המשודרים על המסך. לפיכך, ועל מנת להבטיח אווירה טלוויזיונית נקייה מאלימות שתושבת על סביבת עבודה בטוחה ומוגנת מוצע להחיל התייחסות לחובתה של החברה לפעול למניעת הטרדות מיניות הן בקרב ציבור העובדים הישיר של החברה, הן בתנאי ההתקשרות עם חברות הפקה חיצוניות והן ביחסי העבודה מול משתתפי ואורחי התוכניות הטלוויזיוניות השונות. מוצע להחיל כללי אתיקה על עיתונאים וגורמי טלוויזיה והפקה. כן, מוצע להחיל בתעשיית הטלוויזיה קוד אתי הנוגע להטרדות מיניות במקום העבודה, המותאם באופן מיוחד למבנה הארגוני של התעשייה.

מוצע להחיל במסגרתו של קוד אתי כאמור הוראה המחייבת את החברה, לקבוע באופן ברור תקנון למניעת הטרדה מינית המתאים למבנה הארגוני המיוחד של החברה ואשר יכלול התייחסות לגופים הארגוניים השונים הפועלים במסגרות מרחב העבודה במובנה הרחב. ויודגש, כי החובה למניעת הטרדה מינית והתנכלות על פי חוק חלה על כל נותני השירותים במסגרת הרחבה הנוגעת לסביבת העבודה. בתוך זה, כלולה גם ההתייחסות למניעת הטרדות מיניות המופנות כלפי חוץ (של עובדי החברה במובנה הרחב).

הטרדה מינית והגדרתה במובנה הרחב הינה כל התנהגות בעלת אופי מיני של אדם אחד שיש בה כדי לפגוע באדם אחר. על מנת לסבר את האוזן ניתן לציין כי פגיעה מינית אינה חייבת לנבוע מתוך מניע מיני דווקא, שכן הטרדה מינית עשויה להוות, לא פעם, "מכשיר" המשמש לפגיעה באחר, בשל מניע אחר, כגון יריבות במקום העבודה. עוד יודגש, כי הטרדה מינית יכולה להתבטא באופנים שונים: הבטחות על רקע מיני, נעיצת מבטים באיברי גוף אינטימיים, ניסיונות להשגת טובות הנאה מיניות באמצעות הבטחה לתמורה כלשהי, לחץ ואיומים על רקע מיני תוך ניסיונות להשגת טובות הנאה באמצעות איומים פיזיים או נפשיים.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית
ולנפגעי תקיפה מינית בישראל

יש לכלול התייחסות מפורשת לחובת החברה ליצור סביבת עבודה נקייה מאלימות מינית ובטוחה. בנוסף, וברוח החוק למניעת הטרדה מינית המגדיר מעמד מיוחד לעבירת ההתנכלות, יש לקבוע הגדרות ברורות שיאסרו כל התנהגות שיש בה משום התנכלות שמקורה בפגיעה מינית או בתלונה על רקע של פגיעה מינית.

מוצע למנות בחברה שתי ממונות על הטרדות מיניות כאשר הממונה האחת תפעל כממונה לצורך קיום החוק למניעת הטרדה מינית ואשר תפקידה יהיה להמליץ בפני המעביד כיצד לפעול במקרה של תלונה, ואילו תפקידה של הממונה השנייה יהיה לתת סיוע רגשי, מבלי שתהיה לה המחויבות החוקית לפעול באופן אובייקטיבי בטיפול בתלונה. במובן זה הממונה הנוספת תוכל להוות גורם תומך גם בהיעדר החלטה כלשהי הנוגעת לאופי הטיפול בתלונה. מניסיונו, נראה כי יש צורך בהפרדה שכזאת שכן הכפילות שמתקיימת בתפקיד הממונה, מקשה על הטיפול ואינה מאפשרת מענה מספק.

מוצע לחייב את כל צוות העובדים לעבור הכשרה בנוגע לנושא ההטרדות המיניות, על הזכויות השונות בהקשר זה ועל מנגנון הטיפול במקרים של הטרדה.

לעניין ההתקשרות עם צוותי הפקה חיצוניים מוצע לכלול במסגרתו של קוד אתי כי התחייבות מצד כל בעל צוות הפקה לעמוד בסטנדרט הקבוע בקוד אתי זה תהווה תנאי להתקשרות שאין לפגוע בו. דרישה זו מאפשרת לחברה לנקוט באמצעים סבירים למניעת הטרדות מיניות בחברות בת, המספקות לה את תכני השידור מחד, ומאידך פוטרת אותה מהתחייבות ישירה לאחריות במקרה של הטרדות באותה החברה.